

Byggnadsvårdsåret 50 år

Rapport från ett jubileum

Rapporten skrevs i februari 2026 av Helena Hammarskiöld för Svenska byggnadsvårdsföreningen.

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

Omslaget visar bilder från projekthemsidans kalendarium.

Från vänster högst upp:

Kulturarvsdagen på Jamtli 14 september. Foto: Jeanette Leastander.

Kulturvandring bland kataloghus i Värnamo 23 april.

Fönsterrenoveringens Dag 30 maj på Norrbottens museum. Foto Robin Näslund.

Tapeten som nyckel till husets historia. Föredrag med tapetmakarna, Henrik och Ann-Charlott Strandberg, Mölndals Kvarnby 27 september. Foto: Camilla Eliasson.

Skötsel av skurgolv. Digital föreläsning med Sara Bäckman 12 december. Foto: Sara Bäckman.

Hantverksföredrag på Bok och biblioteksmässan i Göteborg, 26 september. Foto: Ulrika Lindh.

Renovering av 50-tals hus med återbruk i fokus, digitalt 7 november. Foto: Ronnebyhus.

Virkeskvalitet inom byggnadsvården. Lunchvisning på Kulturen i Lund 7 maj. Foto: Jessica Ljung.

Innehåll

Sammanfattning	4
Tack till våra bidragsgivare	4
Bakgrund	5
Projektet tar form	6
Projektledning	6
Riksantikvarieämbetet som samarbetspartner	7
Logo	7
Hemsida och sociala medier	7
Kampanjmaterial	9
Byggnadskultur	9
Jubileets medverkande	10
Programverksamhet	10
Massmedia	13
Erfarenheter och framtiden	13
Nya samarbeten	14
Utbildningar	14
Hembygdsrörelsen	14
Svenska Kyrkan	15
Fastighetsbolag och byggbranschen	15
Kulturföreningar och andra organisationer	15
Hantverkare	15
Nya målgrupper	16
Hur kan engagemanget leva vidare efter 2025?	17
Var står byggnadsvården om tio år? Rapport från en workshop	18
Bidragsgivare	20
 Bilaga:	
Resultaträkning	

Sammanfattning

År 2025 firades 50-årsjubileum till minne av det europeiska byggnadsvårdsåret, *European Architectural Heritage Year*. Svenska byggnadsvårdsföreningen svarade för projektledning, i samverkan med Riksantikvarieämbetet.

Syftet var att öka intresset för byggnadsvård, genom att marknadsföra publik verksamhet över hela landet med ett nationellt kalendarium, under en gemensam logo. Jubileet riktades mot den breda allmänheten och beslutsfattare, för att visa vad byggnadsvården står för och kan bidra med i framtiden.

Projektet vann stor uppslutning bland branschens aktörer. Ett brett utbud av programaktiviteter anordnades över hela landet, inom ramen för jubileumsfirandet. Enligt beräkningar kom minst 40 000 deltagare. Projektledningen svarade för en gemensam webbplats, där aktörerna själva kunde ladda upp annonsering. Vid slutet av året hade 385 olika programaktiviteter lagts upp på hemsidan, men i praktiken arrangerades många fler.

Uppmärksamheten från lokal- och fackpressen var god. Även TV- och radiosändningar förekom.

Jubileumsfirandet gav upphov till nya samarbeten och nätverk, som förhoppningsvis lever vidare. Vid slutet av jubileumsåret hölls utvärderingsmöten, med fokus på framtiden och hur engagemanget ska kunna hållas vid liv.

Tack till våra bidragsgivare

Projektet Byggnadsvårdsåret 50 år hade inte kunnat genomföras utan finansiellt stöd från ett antal bidragsgivare. Vi tackar för generöst bistånd från Kungliga Vitterhetsakademien, Kulturrådet, Kungliga Patriotiska Sällskapet och Längmanska Kulturfonden.

Bakgrund

År 2025 firades 50-årsjubileum till minne av det europeiska byggnadsvårdsåret, *European Architectural Heritage Year*, utlyst 1975 av Europarådet i Strasbourg. Syftet då var att göra allmänheten medveten om de oersättliga kulturella, sociala och ekonomiska värden som finns i våra historiska byggnader och miljöer. En bakomliggande orsak var alla omfattande och storskaliga stadsomvandlingar med rivningar, ovarsamma renoveringar men även förfall som hade präglat efterkrigstidens Europa.

Med avstamp i byggnadsvårdsåret 1975 togs stora och små initiativ för att rädda äldre bebyggelsemiljöer. Intresset för det byggda kulturarvet växte. Europarådets medlemsstater antog Amsterdamdeklarationen – en uppmaning till en stadsplanering mer inriktad på bevarande. I varje medlemsland utsågs miljöer med särskilt rik historia som pilotprojekt. Sveriges pilotprojekt blev Engelsbergs bruk, Falun och Visby. Sedan dess har alla tre fått status som världsarv.

Byggnadsvårdsårets budskap vann särskilt starkt gensvar i Sverige. Här fanns en uppdämd frustration över rekordårens och miljonprogrammets hårdhänta hantering av svenska stadskärnor. Ilskan tog sig uttryck i häftiga protester, demonstrationer och husockupationer.

Tiden var inne för att bromsa grävskepparnas framfart. Ett sekretariat för Byggnadsvårdsåret 1975 fick sitt säte vid Riksantikvarieämbetet (RAÄ). Myndigheter och kommuner engagerades i en gemensam strävan för mer varsam stadsplanering. Exempelvis lät Skolöverstyrelsen ge ut en skrift till stöd för stads- och bebyggelsestudier i grundskolan. Länsstyrelserna fick ökad tillsyn av kulturmiljöfrågorna, genom tillsättning av länsantikvarier.

I Byggnadsvårdsårets kölvatten bildades Svenska byggnadsvårdsföreningen 1976 – SBF - på initiativ av Riksantikvarieämbetet. Vid Göteborgs universitet startade 1978 en bebyggelseantikvarisk utbildning.

Under 1990-talet hade kulturmiljövården fortsatt medvind. Flera nya högskoleutbildningar och yrkesutbildningar startade, inriktade på byggnadshantverk och byggnadsvård. Amsterdamdeklarationens grundtankar präglade den nya Plan- och bygglagen som antogs 1987. Butiker och andra samlingspunkter för byggnadsvård startades runt om i landet. Traditionella färger och byggmaterial blev lättillgängliga för allmänheten.

Sedan svängde pendeln - omkring 2010 - med en ny rivningsvåg, mindre uppmärksammas än rekordårens. Från kommuner märks nu en ovilja att beakta kulturhistoriska värden vid exploatering.

Under samma tid ökade kraven på resurssnålhet. Lagar och byggregler premierar hållbarhet och cirkulärt byggande, där byggnadsvården kan bidra med mycket kunskap och erfarenhet. Ökat bevarande och mindre nyproduktion innebär ökad resurshushållning. Därför finns skäl att damma av budskapen från byggnadsvårdsåret 1975.

Med jubileumsfirandet *Byggnadsvårdsåret 50 år* fick kulturmiljövårdens alla företrädare tillfälle att synas och höras mer. Chansen fanns att visa upp branschen i hela sin bredd och få fler att upptäcka vilken resurs det byggda kulturarvet utgör.

*Den officiella affischen för det svenska
Byggnadsvårdsåret 1975 med illustration av Lars Rading*

Projektet tar form

Planerna för jubileumsfirandet drogs upp våren 2024. Målet var att få fler att uppmärksamma kulturmiljö-och byggnadsvården, att nå ut till allmänheten och beslutsfattare, att lyfta frågor som rör kulturmiljöns värde och att peka på hur byggnadsvården kan bidra i samhällsutvecklingen. För samordningen svarade Svenska byggnadsvårdsföreningen, naturligt nog med tanke på att föreningen bildades som ett resultat av Byggnadsvårdsåret 1975. Med föreningens stora branschnätverk spreds snart information om jubileet.

Byggnadsvårdsåret 50 år, med egen webbsida, lanserades officiellt vid Byggnadsvårdens konvent i Mariestad den 25-27 september 2024. Intresset av att delta var glädjande stort. Viktiga aktörer som RAÄ, länsstyrelser och läns museer involverades tidigt i projektet. Flera länsstyrelser bidrog med ekonomiskt stöd till programaktiviteter som läns museer och andra aktörer inbjöd till.

Projektledning

En projektgrupp tillsattes för jubileumsfirandet. I den ingick byggnadsvårdsföreningens ordförande Ulrika Lindh, styrelseledamot Jennie Sjöholm, adjungerade styrelseledamoten Tomas Nyström, samt verksamhetsledare Stephan Fickler. Till projektledare utsågs byggnadsvårdsföreningens styrelseledamot Helena Hammarskiöld, anställd för uppdraget från april 2024 till och med december 2025. Projektgruppen höll fortlöpande möten för planering och uppföljning av projektets aktiviteter.

Till fem digitala stormöten bjöds samtliga aktörer som anmält intresse. Mötena hölls den 13 februari 2024, 19 juni 2024, 21 oktober 2024, 27 maj 2025 och 4 november 2025. Då fanns

tillfälle att dela information, rapportera om genomförda aktiviteter och planera inför kommande samarbeten. Sex nyhetsbrev med projektinformation sändes ut till aktörer.

Riksantikvarieämbetet som samarbetspartner

Ett särskilt tack riktas till Riksantikvarieämbetets projektgrupp, för ett givande samarbete kring frågor rörande kommunikation och gemensamma aktiviteter.

Särskilt givande var en programpunkt under Almedalsveckan, *Kulturvärden och transformation*, i samverkan mellan SBF, RAÄ, Länsstyrelserna, Uppsala universitet och Renoveringsraseriet. Ett annat tillfälle var RAÄs konferens *Mötesplats kulturmiljö*, där SBF deltog med panelsamtal och en workshop om hur jubileumsårets engagemang och nya initiativ ska bestå i framtiden. Mer står att läsa på sidan 19, under rubriken *Var står byggnadsvården om tio år? Rapport från en workshop*.

Logo

Logon för det internationella byggnadsvårdsåret 1975 utformades av Europa Nostras dåvarande brittiske ordförande lord Duncan Sandys. Det sägs att han under en flygresa ritade utkastet på en servett. Jubileumsåret 2025 återanvändes bilden med en inringad stadssilhuett, försedd med ny text: Byggnadsvårdsåret 50 år 1975-2025.

1975 års logotyp för det Europeiska byggnadsvårdsåret och logon för jubileumsfirandet i Sverige

Hemsida och sociala medier

Projektets webbplats *bva50.se* lanserades hösten 2024. Med hjälp av en extern konsult utformades sajten till en gemensam plattform. Jubileets deltagare kunde ladda upp programaktiviteter i ett kalendarium. Vidare visades en tidslinje över byggnadsvårdens utveckling sedan 1930-talet. Tio argument för god byggnadsvård sammanställdes, att använda i samtal och debatter, eller för att förklara varför kulturarvet måste vårdas. Fortlöpande samlades nyhetsartiklar som uppmärksammade jubileumsfirandet.

På webbplatsen fanns möjlighet att ladda upp bilder under fliken *Refotografering*, efter särskilt önskemål från läns museernas byggnadsantikvarier. Med refotografering menas att ett gammalt foto av en plats visas ihop med ett nytaget. För den som ville lära sig mer fanns en länk till en instruktionsfilm av Michael Johansson, medieproducent vid Sveriges Hembygdsförbund. Vid slutet av jubileumsåret fanns 147 refotograferingar uppladdade.

*Refotografering från hörnet Järnvägsgatan/Presidentgatan i Malmberget.
Övre bilden togs av Almquist & Cöster, Hälsingborg. Nedre bilden togs av
Michael Johansson, Sveriges hembygdsförbund*

Under en annan flik, 1975, fanns historiskt kampanjmaterial från Byggnadsvårdsåret, exempelvis en film om byggnadsvård producerad av Sveriges Hembygdsförbund, digitaliserad av Kulturförvaltningen i Västra Götalandsregionen. Även Riksantikvarieämbetets folder *Byggnadsvård angår dig* fanns uppladdad, med tidstypiska illustrationer.

På instagramkontot byggnadsvardsaret50 gjordes under året 25 inlägg om aktiviteter och exempel på refotografering från hemsidan.

Byggnadsvårdsföreningen sände ut en podd ägnad åt jubileumsåret. Podden finns att lyssna på där poddar finns.

Kampanjmaterial

Projektets budget medgav inga storsatsningar på kampanjmaterial. Dock utkom en kampanjknappt med logon, för spridning vid olika aktiviteter. Samma knapp beställdes också av Riksantikvarieämbetet och Västra Götalandsregionen.

En keps med logon producerades för utdelning till deltagare vid SBFs byggnadsvårdsläger, till styrelseledamöter, samarbetspartners och andra nyckelpersoner.

Riksantikvarieämbetet gav ut en uppdaterad version av foldern *Byggnadsvård angår dig* från 1975, med delvis samma illustrationer av Monika Minnhagen-Alvsten. Den trycktes upp i en mindre upplaga men finns även tillgänglig på hemsidan raa.se. Nu som då vänder den sig till allmänheten med vägledning kring frågor som rör byggnadsvård.

Keps med logon, RAÄs uppdaterade version av foldern Byggnadsvård angår dig med illustration av Monika Minnhagen-Alvsten, jubileets kampanjknappt nederst.

Byggnadskultur

Byggnadsvårdsföreningens tidskrift Byggnadskultur hade, med stöd från Kulturrådet, särskilda inslag om jubileumsfirandet i årets alla fyra nummer. Personer som deltog i byggnadsvårdsåret 1975 intervjuades och skrev artiklar. Dessutom gavs återblickar om byggnadsvårdens utveckling i Sverige sedan 1975.

Årets fyra nummer av Byggnadskultur innehöll extra inslag om jubileumsfirandet

Jubileets medverkande

Ett hundratal organisationer från hela landet deltog i jubileumsfirandet och fyllde det med innehåll. Troligen var långt fler engagerade, genom egna kontakter och nätverk. Nedan följer en deltagarlista.

- o Statliga myndigheter (RAÄ, länsstyrelser, Statens fastighetsverk)
- o Regionala kulturmiljöförvaltningar
- o Läns museer
- o Kommunala museer
- o Stadsarkitekter
- o Kommunantikvarier
- o Svenska kyrkan
- o Hembygdsrörelsen
- o Friluftsmuseer
- o Folkets Hus och parker
- o Svenska Industriminnesföreningen
- o Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd
- o SBFs länsombud
- o Utbildningsarrangörer
- o Nätverk för hantverkare
- o Byggnadsvårdsbutiker
- o Arkitektkontor
- o Lokala opinionsgrupper och kulturföreningar
- o Fastighetsägare
- o Centrum för cirkulärt byggande
- o Smalspårsjärnvägen Hultsfred-Västervik

Programverksamhet

Intresset för jubileumsfirandet avspeglas i en mängd programaktiviteter. Samtliga 21 län deltog och 385 aktiviteter registrerades på webbplatsens kalendarium, men i praktiken anordnades långt fler aktiviteter. Ett brett utbud erbjöds såväl branschen som intresserad allmänhet. Enligt beräkningar deltog minst 40 000 personer under årets evenemang.

Aktiviteter som vände sig till allmänheten var:

- o Utställningar
- o Byggnadsvårdsmässor och marknadsdagar
- o Temadagar
- o Föreläsningar, digitala och fysiska
- o Hantverkskurser
- o Byggnadsvårdsläger
- o Olika aktiviteter om refotografering
- o Fönsterrenoveringens Dag (30 maj, årligen återkommande)
- o Kulturarvsdagen med tema *Kulturarv och bebyggelse* (nationellt 12-14 september)
- o Visningar av pågående restaureringar
- o Stadsvandringar
- o Utflykter med buss, tåg och cykel
- o Prova på hantverk för barn
- o Utdelning av byggnadsvårdspriser

*Länsombuden i Östergötland inbjöd till visning av konserthuset Louis de Geer i Norrköping
Foto: Helena Sandekull*

Eksjö kommun inbjöd till föreläsning med fd stadsarkitekten i Hjo, Per-Göran Ylander, under rubriken Platsens själ. Foto Per-Göran Ylander

Jubileet uppmärksammades vid flera nationella och internationella konferenser:

- o *Kulturarvskonferens Svenska kyrkan/RAÄ, 7-9 april*
- o *Antikvarisk kompetens i samhällsomställningen*
RAÄ, SBA, GU, UU, Västra Götalandsregionen, 10 april
- o *Bebyggelsehistoria idag – ett brett fält? Bebyggelsehistorisk tidskrift,*
14-15 maj
- o *Färgforum med tema Kunskap- och estetikutveckling i restaureringar*
under de senaste 50 åren. RAÄ, SFV, SBF, Hantverkslaboratoriet mfl.
15-16 maj
- o *Programpunkt under Almedalsveckan, Kulturvärden och*
transformation, RAÄ, Länsstyrelserna, UU och forskarskolan Assure,
SBF, och Renoveringsraseriet, 24 juni.
- o *TICCIH Congress Heritage in action: Legacies of industry in future*
making, 25-30 augusti
- o *Kalkforum 2025, Nordiskt Forum för Byggnadskalk, 2-4 oktober*
- o *Digitalt seminarium God byggnadskultur i plan- och byggprocesser.*
SFB, Samfundet Sankt Erik, Fasad, SHF, 15 oktober.
- o *Den nordiska trästadens digitala seminarium Trästadens som resurs, 23*
oktober
- o *Mötesplats Kulturmiljö, RAÄ 12-13 november*

Jubileumsfirandet utgjorde också inramning för ett antal regionala sammankomster:

- o *Husen, Historien och Framtiden – 50 år av byggnadsvård 1975–2025*, 25 februari, kulturmiljöaktörer i Västra götaland
- o *Världsarvet och Faluns framtid*, 15 oktober. Kulturstöten, Länsstyrelsen Dalarna, Dalarnas museum och Falu kommun.
- o Kulturmiljödagen i Kronobergs län, tema *Varsamhet om kulturhistorisk bebyggelse*, 23 oktober
- o Kulturarvsseminarium *Framtidens byggnader är redan här!* Länsstyrelsen Kalmar län, Kalmar läns museum och Kalmar läns hembygdsförbund, 4 november

Vid sidan av temadelarna i tidskriften Byggnadskultur publicerades böcker, artiklar och temanummer på annat håll. Några exempel är Bebyggelsehistorisk Tidskrift nr 87- 2024, Samfundets Sankt Eriks årsbok 2025 med tema *Byggnadsvården berättar – Ett samhälles omsorg om det redan byggda*, arkitekt Claes Caldenbys bok *Staden i retur, en déjà vu-upplevelse* samt RAÄs folder *Byggnadsvård angår dig*. Dalarnas museum gav ut ett temanummer av Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbunds tidskrift "Dagsverket" på tema byggnadsvård.

Massmedia

En rad pressmeddelanden gick ut från projektledningen till både rikspress och lokalpress i slutet av 2024 och under 2025. Debattartiklar sändes ut till 12 regioner. Budskapet var att visa på de rivningar som skett i respektive län under 1960- och 70-talen och argumentera för bevarande och vård av det kulturarv som finns kvar.

Mest pressbearbetning stod de programansvariga själva för och massmedia uppmärksammade jubileumsfirandet väl. I slutet av året räknades 153 artiklar i lokalpress och 43 i fackpress. Tre inslag i lokalradio, tre i riksradios P1 samt fyra inslag i regionala tv-kanaler var relaterade till Byggnadsvårdsåret.

Det stora flertalet artiklar i lokalpressen rapporterade om aktiviteter som anordnats och intervjuer med arrangörerna. I fackpressen rörde det sig mest om artiklar som var informativa om vad byggnadsvård är och varför det var viktigt att uppmärksamma märkesåret. De artiklar som var av mer opinionsbildande karaktär publicerades i branschtidskrifter som i första hand vänder sig till arkitekter och byggare; som Arkitekten, Arkitektur och Byggindustrin.

Erfarenheter och framtiden

Byggnadsvårdsåret blir förhoppningsvis inledningen på ett växande engagemang för byggnadsvård och kulturmiljövård. Många nya samarbeten har startats och nya typer av aktiviteter testats. Hur ska årets verksamhet förvaltas efter 2025? Hur kan alla goda initiativ föras vidare? Vad fanns för tankar hos de medverkande?

Dessa frågor låg till grund för det sista stormötet för projektets aktörer den 4 november 2025. Före mötet skickades också en enkät ut med frågor om årets erfarenheter.

Sammanställningen nedan baserar sig på enkätsvar och samtal vid stormötet.

Svaren kommer från Bohusläns museum, Helsingborgs museum, Jämtlands läns museum, Jamtli, Jönköpings läns museum, Gävleborgs läns museum, Värmlands museum, Västmanlands läns museum, Dalarnas museum, Norrbottens museum, Regionmuseet Skåne, Västerbottens museum, Kulturförvaltningen i Västra Götalandsregionen, region Gotland, Uppsala universitet avdelningen Kulturvård, länsstyrelsen i Örebro län, Örebro kommun, länsombud i Västra götaland (Skaraborg), Gotland, Värmland och Östergötland samt nätverket för byggnadsvård i Västmanland och Uppland.

Nya samarbeten

På frågan om samarbetspartners kontaktats under jubileumsåret framgick att många hade fördjupat samarbetet med redan kända organisationer, men tillfälle fanns också att kontakta aktörer utanför de vanliga nätverken. I de flesta län tog länsstyrelser och läns museer en ledarroll och drev på samarbeten. Exempel är Värmlands, Gotlands och Östergötlands län där länsstyrelserna i början av året sammankallade till ett möte för berörda aktörer, för att driva på samverkan.

I det stora länet Västra Götaland var Västra Götalandsregionens kulturnämnd och Bohusläns museum nyckelspelare. Näas byggnadsvård med sin stora programverksamhet bidrog med många aktiviteter, såväl fysiska som digitala. Allmänt upplevdes intresset för jubileumsåret ha varit stort, på lokal nivå genom hembygdsföreningar, på regional nivå genom Bok & Biblioteksmässan samt på Vetenskapsfestivalen i Göteborg. Ytterligare ett exempel är Hållbarhetsveckan i Vänersborg, då kulturmiljöer värderades som en viktig parameter i hållbarhetsarbetet.

Även flera kommunala museer och förvaltningar var aktiva och initierade gemensamma arrangemang med andra lokala aktörer.

Utbildningar

Flera uppgav att de samverkade med utbildningsanordnare som studieförbund, folkhögskolor och hantverkare som ger kurser i byggnadsvård. Även byggnadsvårdsbutiker deltog, då dessa ofta också har ett kursutbud för traditionella hantverk. Norrbottens museum anordnade byggnadsvårdsläger i samarbete med Älvsby folkhögskola och hade utbyte med organisationen Hej Hemby i Tornedalen. Västernorrlands läns museum har tillsammans med Umeå universitet startat YH-utbildningen "Byggnadsvårdsingenjör". Jönköpings läns museum har haft utbyte med Mullsjö Folkhögskola som i år startar ny kurs i arkitektur och byggnadsvård. Fredriksdals museum i Helsingborg anordnade utbildningsdagar för gymnasieelever vid byggprogrammet. I Bohuslän fördjupades samarbetet mellan museet, Studieförbundet Vuxenskolan, Uddevalla kommun, Naturskyddsföreningen och aktörer ute i landskapet.

Hembygdsrörelsen

Hembygdsrörelsen var en självklar samarbetspartner för jubileumsårets projektgrupp. Redan 2024 gick Sveriges Hembygdsförbund ut med information om Byggnadsvårdsåret 50 år, med en uppmaning till regionala förbund och enskilda hembygdsföreningar att delta i firandet. På lokal nivå bidrog hembygdsföreningar över hela landet med en lång rad programaktiviteter

för medlemmar och allmänheten. Från riksförbundet centralt drevs ett projekt som handlade om att belysa hembygdsgårdarnas regionala särprägel.

Svenska kyrkan

Svenska kyrkans stiftsantikvarier inbjöd till kyrkohistoriska guidningar och visningar av pågående restaureringar. Särskilt aktiva var Gotland men också i Värmland, Västra Götaland, Norrbotten, Jönköping och Örebro län arrangerades visningar, ofta i samarbete med läns museet eller annan aktör.

Fastighetsbolag och byggbranschen

I Helsingborg var flera av stadens förvaltningar involverade, jämte bostadsbolaget Helsingborgshem. I Kristianstad anordnades stadsvandringar i samarbete med bostadsbolaget ABK. Även i Jönköping samarbetade läns museet och lokala bostadsbolag, i form av gemensamma stadsvandringar.

På Kulturförvaltningen i Västra Götalands län togs nya kontakter med aktörer inom bygg- och fastighetsbranschen. Nätverket för byggnadsvård i Västmanland och Uppsala etablerade också samarbete med intresserade fastighetsbolag och företag. Nätverket för byggnadsvård i Västmanland tog kontakt med ett lokalt fastighetsbolag inför stadsvandringar i Sala. Nätverket hade också samarbete med Arboga kommun.

Från länsstyrelsen i Örebro konstateras att det har blivit tydligt att fastighetsbranschen är intresserad av byggnadsvårdsfrågorna. Samverkan i form av seminarier och paneldebatter behöver ordnas. Inom forskarskolan ASSURE finns ett brett nätverk att utgå från, men det behöver vidgas ytterligare. Kulturarvssektorn behöver också vara självrannsakande och inse att byggnadsvården behöver omorientera sig för att vara relevant i förhållande till nya utmaningar. Bred samverkan krävs.

Kulturföreningar och andra organisationer

Olika kulturföreningar och lokala bevarandegrupper anslöt. Ett samarbete inleddes mellan Gävleborgs läns museum och Röda kvarns ideella kulturförening i Ljusdal. På Dalarnas museum anordnade kulturföreningen Stöten en föreläsningkväll kring temat förvaltning av världsarvet Falun. I Västra Götaland har den lokala aktionsgruppen Fasad i Göteborg varit engagerad i aktiviteter. Länsstyrelsen Gotland redovisade samverkan kring olika aktiviteter med Svenska byggnadsvårdsföreningens länsombud på Gotland samt Nätverket för byggnadsvård, kulturföreningen De Badande Wännerna, Uppsala universitet Campus Gotland, Gotlands museum och Visby stift. Utfallet var mycket positivt.

Andra deltagande organisationer var ICOMOS Sverige och Centrum för cirkulärt byggande (CC Build) som höll återkommande digitala föreläsningar om byggnadsvård.

Hantverkare

Ett antal regionala branschnätverk för hantverkare medverkade vid mässor, byggnadsvårdsdagar och kurser. Bland aktörerna kan nämnas Hållbara Hus och Återbruk Väst och Falkängens hantverksby i Västra Götaland samt Nätverk för byggnadsvård i Västmanland, Uppland, Närke, Stockholm och i Södermanland samt Byggåterbruket i Umeå.

Nya målgrupper

Vilka målgrupper som nåddes är svårt att överblicka, då programaktiviteterna i regel inte krävde förhandsanmälan eller annan registrering. I stort sett tycks de ha lockat dem som redan är engagerade i historia eller kulturmiljövård. Undantaget verkar vara stadsvandringar i bostadsområden. Dessa lockade nya grupper.

Bohusläns museum svarade att de i huvudsak nått etablerade målgrupper, dels för byggnadsvårdsfrågor, dels för museets programverksamhet. En handuppräckning vid ett föredrag visade att majoriteten av deltagarna på ett välbesökt föredrag inte var bosatta i Uddevalla stad, utan i huvudsak på landsbygden eller mindre orter runt om.

I Helsingborg inbjöds till så kallade husrundor, som nådde helt nya typer av deltagare. Genom att fokusera på invånare i specifika områden, via lokala FB-grupper, blev uppslutningen bredare. Deltagarna var både unga och gamla, såväl redan intresserade som nyfikna i största allmänhet. "Nästan folkfest" skrivs i enkätsvaret.

På Fredriksdals museer och trädgårdar i Helsingborg var byggnadsvård årets övergripande tema. På så vis nåddes "vanliga" besökare av byggnadsvårdens budskap i högre utsträckning än annars.

Regionmuseet Skåne satsade på det moderna kulturarvet, med visningar i Kristianstads miljonprogramsområden, bland annat i Gamlegården. Stadsvandringarna hölls i samverkan med det kommunala fastighetsbolaget ABK och bostadsrättsföreningar.

Jönköpings läns museum valde att visa och berätta om kulturmiljöer från folkhemstiden. Vidare arrangerades visningar i miljonprogramsområden, vilket ovanligt nog resulterade i en byggnadsvårdsdebatt. Initiativet ifrågasattes av en journalist och museet fick förklara varför också denna typ av bebyggelse förtjänar att kallas kulturmiljö. Arrangemangen hölls i samverkan med lokala byggnadsvårdsföretag.

Kulturparken Småland i Kronobergs län var innovativa, genom att dela ut hundra så kallade "schysst-kåk"-kort till husägare i länet. Korten lanserades inför jubileumsåret, för att uppmärksamma god byggnadsvård.

Friluftsmuseet Jamtli satsade under jubileumsåret bland annat på temat Refotografering, med ett flertal aktiviteter för allmänheten.

Då Västmanlands läns museum deltog vid Byggnadsvårdsdagen i Sala nåddes fler byggnadsvårdsintresserade än vanligt. Potentiellt nya målgrupper nåddes genom att satsa extra på mer byggnadsvårdsinriktad programverksamhet, såsom stadsvandring med tema fönster samt Byggnadsvårdskväll på Karlsgatan. En workshop om att byta el i gamla lampor var populär och lockade troligen besökare som annars inte besöker museet.

Unga och barn är en prioriterad målgrupp för många aktörer. Bohusläns museum bjöd in till pysselworkshop där barnen fick bygga ihop sitt eget Bohuslänska hus. Regionmuseet Skåne anordnade bland annat smideskurs och byggnadsvårdsläger för barn. Men vid stadsvandringarna deltog även personer i 20-35 års ålder som kom utan barn, vilket är ovanligt, då dessa främst brukar komma vid barnaktiviteter.

I Helsingborg anordnade Fredriksdals museum kurser i byggnadsvård för gymnasieelever på byggprogrammet. Från Jamtli har man haft kontakt med grundskolan men konstaterar att det nog inte blir någon fortsättning, då lärarna har svårt att få in kulturmiljöarbetet i läroplanerna.

Hur kan engagemanget leva vidare efter 2025?

Flera aktörer svarar att de fick möjlighet att göra en större byggnadsvårdssatsning under 2025, genom att länsstyrelsen gick in och gav extra stöd finansiellt. Ett fortsatt samarbete med andra aktörer behöver dock inte betyda ökade kostnader, utan kan inrymmas i den dagliga verksamheten. Många uttryckte att det varit positivt att samlas under ett projekt och att frågor om byggnadsvård fått mer uppmärksamhet under året. Flera aktörer vill se någon form av fortsatt nationellt samarbete.

Miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen vid Örebro kommun upplevde att det under jubileumsåret var lättare att få gehör från kommunens politiker för arrangemang och fokus på byggnadsvård. Återkommande byggnadsvårdsår, vart femte år kanske, får gärna hållas.

Länsstyrelsen Gotland uttrycker att det behövs en kraftsamling nationellt kring byggnadsvårds- och kulturmiljöfrågor och dess roll i framtiden. Kanske ett årligt möte där man kan tänka högt tillsammans. Lokalt bygger samverkan på nätverk, liknande uppdrag att bidra till och att ha roligt tillsammans.

Dalarnas museum knöt an till jubileumsåret i ett FoU-projekt, *Postmoderna kulturarv*, i samarbete med Riksantikvarieämbetet och Uppsala universitet där byggnadsvårdsårets effekter på Faluns trästadsdelar ursprungligen var påtänkt som fallstudie. Jubileumsåret gav tillfälle att anordna publika aktiviteter, men det hade gärna kunnat vara fler. Man hoppas kunna utvärdera de aktiviteter som trots allt genomfördes och se till att göra lite mer publikt under kommande år. Vidare svarar man att vi inom kulturmiljösektorn borde vara mer aktiva i att reflektera kring vår roll och förändrade utmaningar i ett femtioårsperspektiv. Det behövs verkligen, men många är för upptagna med det dagliga för att kunna engagera sig i större frågor.

På Helsingborgs museum upplevdes en förskjutning inom den egna verksamheten och hos kollegor inom staden som annars inte jobbar med byggnadsvård. En ny medvetenhet har rotats. De verksamma hoppas på fortsatt uppmuntran och nätverksmöten, för att inspireras av andras engagemang och projekt. Museet avser att göra en ny husrunda, och man fortsätter samarbetet med hantverkare inriktade på byggnadsvård. För museet gjorde små bidrag från länsstyrelsen stor skillnad. Fortsatt riktade medel för små projekt är bra konstaterades allmänt.

Det har varit roligt att få belysa frågorna mer koncentrerat samt att känna en gemenskap i att alla ställt sig bakom samma flagg under detta år, uttrycker man från Regionmuseet Skåne. Där finns planer på att ha byggnadsvårdsläger för barn igen. Lägren har även bidragit till kunskap som kan användas i kommande basutställningar.

På Bohuslänns museum fick byggnadsvårdsfrågor stor plats i årets programverksamhet. Allmänt upplevdes att jubileumsfirandet gav extra energi och input åt det ordinarie informationsarbetet inom kulturmiljö och byggnadsvård.

Jamtli i Östersund avser fortsätta på temat refotografering som ett sätt att få allmänheten (även de "svåråtkomliga" ungdomarna) att intressera sig för sin närmiljö. En utmaning är att

få beslutsfattare och politiker att lyssna på kulturmiljövårdens argument. Jamtli driver därför ett Interregprojekt, i samarbete med olika parter i norska Trøndelag och Västernorrlands museum där ett av målen är att få kommuner att se kulturarvet som en tillgång och inte som en belastning, bland annat genom att utbilda beslutsfattare och kommunala bygglovs- och planhandläggare i att värdera kulturarvet som en resurs.

För Gävleborgs läns museum innebar jubileet att en länge önskad byggnadsvårdsutställning äntligen blev av. Utställningstexterna skrevs på vepor, som kan återanvändas i en mindre vandringsutställning i länet. Det märks att det finns ett stort intresse för detta ämne och museet kommer att fortsätta med föredrag, visningar, rundvandringar och filmer om byggnadsvård och byggnadshistoria.

Länsmuseet i Västmanland svarar att vid sidan årligen återkommande aktiviteter med kulturmiljötema var den extra jubileumssatsningen positiv. De extra programaktiviteterna kommer att hållas även kommande säsong. Byggnadsvårdskvällar var ett helt nytt inslag, också värt att fortsätta med.

Norrbottnens museum har som ambition att anordna byggnadsvårdsläger i samverkan med Älvsby folkhögskola även under kommande år.

Länsombudet Västra Götalands län (Skaraborg) upplever att byggnadsvårdsföreningens medlemmar i regionen tycker att det är trevligt att träffa likasinnade. Därför kommer man att återupprepa byggnadsvårdsfika som ett enkelt sätt att träffas. Gärna i kombination med en visning eller ett föredrag.

Jönköpings läns museum svarar att under jubileumsåret 2025 satsades för första gången på att visa upp och använda friluftsmuseet i Jönköpings stadspark för ett större byggnadsvårdsarrangemang, som eventuellt blir årligen återkommande. Samarbetet med fastighetsbolag kring stadsvandringar fortsätter och ambitionen är att fortsätta utveckla det utåtriktade arbetet, för att nå fler fastighetsägare. Arrangemang på temat varsam renovering och ombyggnad, riktade till fastighetsägare, tycks vara både efterfrågade och motiverade. Önskemål finns även om fortsatt samverkan med SBF:s länsombud och Jönköpings hembygdsförening. Länsstyrelsen var medarrangör och delfinansierade satsningen under Byggnadsvårdsåret. Med dem finns redan ett väl fungerande samarbete och avsikten finns att fortsätta med gemensamma aktiviteter fast i mindre omfattning än under 2025.

Under 2026 kommer Värmlands museum att hålla ett antal föredrag på temat "Så byggdes Värmland" med inspiration av SVT:s "Så byggdes Sverige". Värmlands Museums byggnadsantikvarier arbetar med en kommande årsbok på temat Byggnadsvård.

Region Värmland, RAÄ och Boverket har gemensamt initierat en YH-kurs i byggnadsvård och hållbar renovering, energiprestanda ur ett kulturmiljöperspektiv. Kursen vänder sig till bygglovshandläggare och museets antikvarier kommer att delta som ansvariga för en av delkurserna.

Var står byggnadsvården om tio år? Rapport från en workshop

Redan från början var intentionen med Byggnadsvårdsåret att rikta blicken mot framtiden och de samhällsutmaningar där kulturmiljövården kan göra skillnad. Ett tillfälle att diskutera detta var vid Riksantikvarieämbetets konferens *Mötesplats Kulturmiljö* i Södertälje den 12-13 november 2025. Svenska byggnadsvårdsföreningen inbjöd där till en framtidsworkshop med fokus på trender som påverkar vår sektor och hur vi tror att byggnadsvårdens utmaningar

kommer att se ut om tio år. Deltagarna identifierade särskilt fyra starka utvecklingslinjer: den gröna omställningen inom byggsektorn, ökade krav på byggnaders klimatpåverkan, växande fokus på hållbarhet och cirkulär ekonomi samt ett växande politiskt tryck med snabba utredningar och regeländringar.

Diskussionerna var breda och lyfte bland annat behov av omskolning inom branschen, mer platsspecifik byggnation, nya synsätt på samhällsekonomisk analys och tillväxt, förändrade komfortideal, utveckling av designprocesser och koldioxidavtrycket som drivkraft för minskad rivning. Deltagarna pekade också på behovet av att bredda fastighetskalkyler, stärka branschens politiska förståelse, skala upp goda exempel och undvika onödiga motsättningar mellan byggnadsvård och byggindustri.

Det konstaterades att de kommande energikraven innebär både möjligheter och risker. Risken ligger i förvanskning av kulturvärden, och kanske tekniska problem med täta hus. Möjligheten ligger i att minskade koldioxidutsläpp driver fram färre nybyggnationer och därmed ett ökat bevarande. För att detta ska realiseras krävs dock bindande lagstiftning snarare än rekommendationer. Byggnadsvården kan spela en viktig roll i samhällsomställningen, men måste samtidigt undvika greenwashing och hantera de kulturvärdeskonflikter som uppstår vid stora infrastrukturprojekt.

Regelverk som begränsar utsläpp och resursslöseri kan stärka vår position ytterligare. Under workshopen lyftes också behovet av att kulturmiljösektorn aktivt använder miljöperspektivet i sin argumentation samt att energirådgivare och andra nyckelaktörer får bättre kunskap om byggnadsvård. Med positiva incitament snarare än pekpinna kan attityderna till bevarande förändras.

Även ekonomiska styrmedel diskuterades. Förslag inkluderade att reformera ROT-avdraget så att underhåll och återbruk gynnas oavsett om arbetet sker på plats eller i verkstad, samt att skattesystemet utformas så att fastighetsunderhåll och interiört bevarande premieras framför kortsiktig renovering och spekulation. Kommunerna skulle även kunna införa funktioner som främjar cirkulära materialflöden. Samtidigt inverkar faktorer utanför sektorns kontroll, såsom bankernas regelverk, värderingsmodeller och försäkringsvillkor. Här behövs opinionsbildning och kunskapsspridning.

De senaste ändringarna i PBL ger dessutom ett tydligare skydd för kulturvärden, vilket är ett steg i rätt riktning.

En avgörande målgrupp framåt är utbildningssektorn. Grundskola, gymnasium och högre utbildning behöver stärkas med kunskap om byggnadsvård, cirkulär ekonomi och materialförståelse. Här kan vi bidra med perspektiv på resurshushållning, sunda och närproducerade material samt betydelsen av hantverkskompetens – något som också skapar lokala arbetstillfällen och främjar social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet.

Slutligen spelar civilsamhället en central roll. Historien visar att engagerade människor kan påverka utvecklingen – från bevarandet av Münchenbryggeriet på 1970-talet i Stockholm till räddningen av stadsdelen Haga i Göteborg. Genom folkbildning, opinionsarbete och samverkan ses byggnadsvården som en kraft för bevarande, varsam utveckling och hållbar omställning.

Bidragsgivare

För att genomföra projektet Byggnadsvårdsåret 50 år i hela sin omfattning krävdes finansiellt stöd från ett antal bidragsgivare. Tack för generöst bistånd från:

Kungliga Vitterhetsakademien, 250 000 kr för hemsida och projektledning 2024

Kungliga Patriotiska sällskapet, 250 000 kr för projektledning 2025

Kulturrådet 140 000 kr för särskilda inslag om jubileumsfirandet i 2025 års nummer av tidskriften Byggnadskultur.

Längmanska kulturfonden, 25 000 kr för resor och logi vid större jubileumsaktiviteter

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

Resultaträkning BVÅ50 för 2024-2025

Intäkter

Kungliga Patriotiska Sällskapet	250 000
Kungliga Vitterhetsakademien	250 000
Kulturrådet	140 000
Längmanska kulturfonden	25 000
Försäljning kampanjmaterial	<u>6 000</u>

Summa intäkter: 671 000

Kostnader

Projektledning 2024	200 000
Projektledning 2025	250 000
Konsultarvode hemsida	50 000
Resor och logi	25 000
Kampanjmaterial och PR	41 000
Extrasidor Byggnadskultur	140 000
Övrigt	<u>10 000</u>

Summa kostnader: 716 000

Resultat -45 000